

МЕТОДИКА НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОМУ СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ООП В УМОВАХ ІНКЛЮЗІЇ

Тези присвячені створенню та впровадженню нових методичних підходів для підготовки майбутніх спеціалістів, які надаватимуть психолого-педагогічну підтримку дітям з порушеннями психофізичного розвитку в умовах інклюзивної освіти. Особлива увага приділяється аналізу сучасних педагогічних технологій і методів, зокрема використанню інтерактивних форматів навчання, диференційованих програм та мультидисциплінарних форм співпраці фахівців, які працюють з дітьми з ООП.

Ключові слова: інклюзивна освіта; психолого-педагогічний супровід; методика навчання логопедів; інтерактивні технології; мультидисциплінарний підхід.

Сучасну систему освіти формують за принципами інклюзивності, що гарантують кожній дитині рівний доступ до якісного навчання, незалежно від її індивідуальних особливостей. Особлива увага приділяється учням із психофізичними розладами, для яких потрібно створити адаптивне середовище, що забезпечить розкриття їхнього потенціалу, сприятиме соціальній адаптації та інтеграції у суспільство. У цьому контексті надзвичайно важливо організувати психолого-педагогічний супровід як дітям, так і їхнім родинам, що дозволяє врахувати специфічні потреби кожного учня.

Головна мета такої підтримки полягає у створенні умов для розвитку когнітивних здібностей, емоційно-вольових рис і соціальних умінь, а також у наданні комплексної допомоги педагогам і батькам протягом усього процесу навчання та виховання. Сюди входять ретельна діагностика, проведення корекційно-розвивальних заходів, консультації та адаптація навчального середовища відповідно до індивідуальних потреб дитини.

Отже, психолого-педагогічний супровід дітей із психофізичними порушеннями є невід'ємною складовою інклюзивної освіти, оскільки забезпечує створення оптимальних умов для їхнього гармонійного розвитку, успішного засвоєння знань та соціальної інтеграції з урахуванням їхніх унікальних можливостей і специфічних потреб.

Підготовку майбутніх спеціалістів для надання такої підтримки слід розглядати як багатокомпонентний процес формування професійних умінь, необхідних для організації спільного навчання дітей з різними рівнями розвитку. Результатом є становлення кваліфікованих педагогів, здатних ефективно працювати в умовах інклюзивних навчальних закладів.

В Україні проблеми психолого-педагогічного супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку досліджували багато вчених, які зробили внесок у розвиток цієї галузі: Гречко Л., Реброва О., Дмитрієва І., Савінова Н., Малишевська І., та інші.

Цимбал-Слатвінська С. (2019) представила модель професійної підготовки майбутніх логопедів у контексті інформаційно-освітнього середовища закладів вищої освіти [8], тоді як Колупаєва А. і Таранченко О. (2019) охарактеризували особливості навчання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного середовища [3].

Прохоренко Л., Бабяк О., Засенко В. та Ярмола Н. (2020) визначають специфіку супроводу дітей з порушеннями психофізичного розвитку в умовах навчання в початкових інклюзивних школах [4]. Кіндрачук Н. (2023) досліджувала історичне становлення логопедичної роботи в умовах інклюзії, виокремивши сім етапів розвитку теоретичних та практичних основ спеціальної освіти, зокрема логопедії, та застосування її методологічних підходів в інклюзивному освітньому просторі України протягом XX – початку XXI століття [2]. Васильєва Г. (2021) розробила модель формування методичної компетентності педагогічних працівників загальноосвітніх закладів у умовах інклюзивного середовища [1]. Савінова Н. і Карпенко К. (2024) описали шляхи підготовки майбутніх вчителів-логопедів до роботи в умовах інклюзії [6].

За визначенням, яке дається у «Положенні про команду психолого педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої та дошкільної освіти», психолого-педагогічний супровід – це комплексна система заходів з організації освітнього процесу та розвитку дитини, яка включає в себе надання психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових послуг [7].

Наталія Савінова підкреслює, що ефективний супровід дітей в інклюзивних освітніх середовищах повинен бути комплексним і індивідуалізованим. За її словами, ключ до успіху полягає в тісній взаємодії між педагогами, психологами, спеціалістами з реабілітації та родинами учнів, що дозволяє створити сприятливі умови для повноцінного розвитку дитини [5].

Науковиця акцентує увагу на необхідності адаптації навчального простору і методик до особливостей кожного учня, орієнтуючись на його індивідуальні потреби. Вона стверджує, що інтеграція дітей з особливими освітніми потребами – це не лише передача академічних знань, а й формування соціальних, емоційних та комунікативних навичок, які є вирішальними для їхньої соціальної адаптації [5].

Психолого-педагогічний супровід дітей із особливими освітніми потребами – це комплексний, тривалий і динамічний процес, який реалізується психологічною службою навчального закладу за допомогою інтегрованої системи заходів. Цей процес можна умовно поділити на п'ять взаємопов'язаних компонентів:

- Безперервний моніторинг стану дитини. Постійне спостереження за медико-психологічним та психологопедагогічним статусом дитини дозволяє відстежувати динаміку її психічного розвитку та своєчасно виявляти потребу у корекційних заходах.

- Створення сприятливого соціально-психологічного середовища. Формування умов, що сприяють оптимальному розвитку психіки дитини в суспільстві, є ключовим для її адаптації та ефективної інтеграції.

- Регулярна психологічна допомога дітям. Систематичне проведення консультування, психокорекції та надання емоційної підтримки сприяють корекції порушень психофізичного розвитку та забезпечують гармонійний розвиток дитини.

- Супровід і підтримка батьків. Неперервна робота з родинами дітей, які мають проблеми в розвитку, допомагає батькам краще розуміти потреби своїх дітей та забезпечує ефективну підтримку у процесі навчання і виховання.

- Організація життєдіяльності в соціумі. Планування та впровадження заходів, що враховують індивідуальні психічні та фізичні можливості дітей, дозволяє їм активно взаємодіяти із середовищем та реалізовувати свій потенціал у повсякденному житті [9].

Такий системний підхід дозволяє забезпечити індивідуалізовану підтримку кожної дитини, сприяє її соціальній адаптації та сприяє всебічному розвитку в умовах інклюзивної освіти.

Психолого-педагогічний супровід учнів з особливими освітніми потребами є багатограним, тривалим і змінним процесом, який реалізується службою психологічної підтримки освітнього закладу через комплекс заходів, що працюють у взаємодії. Цей процес можна умовно розбити на п'ять основних інтегрованих складових:

- Неперервний контроль за станом дитини. Постійне спостереження за медико-психологічним і педагогічно-психологічним фоном дозволяє безперервно відслідковувати зміни в психічному розвитку дитини та своєчасно визначати потребу в корекційних заходах.

- Формування підтримуючого соціально-психологічного клімату. Створення оптимальних умов, що стимулюють розвиток психіки дитини в суспільстві, є вирішальним для її адаптації та ефективної інтеграції в соціум.

- Постійна психологічна допомога. Регулярне проведення консультацій, психокорекційних занять та надання емоційної підтримки сприяє виправленню порушень психофізичного розвитку і забезпечує гармонійний розвиток дитини.

- Супровід і підтримка сімей. Безперервна робота з родинами дітей, які мають труднощі в розвитку, дозволяє батькам краще усвідомити потреби своїх дітей і гарантувати належну підтримку протягом всього навчально-виховного процесу.

- Організація інтеграції в суспільстві. Планування та реалізація заходів, що враховують індивідуальні психологічні та фізичні можливості учнів, стимулює їх активну участь у житті спільноти та дозволяє повністю реалізувати власний потенціал [9].

Такий системний підхід забезпечує персоналізовану підтримку кожного учня, сприяє його соціальній адаптації і всебічному розвитку під час навчання в умовах інклюзивної освіти.

Ми визначаємо такі завдання психолого-педагогічного супроводу:

Діагностика: виявлення особливостей розвитку дитини, визначення рівня її знань, умінь та навичок, аналіз потреб дитини в додатковій підтримці.

Планування роботи: розробка індивідуальної програми розвитку (ІПР), адаптація навчальних матеріалів до потреб дитини, організація індивідуальних і групових занять.

Корекційна робота: проведення занять з психологічної підтримки, робота над розвитком емоційної, когнітивної та соціальної сфер, корекція поведінки, розвитку мовлення, уваги та пам'яті.

Робота з педагогами: консультації з адаптації методів навчання, надання рекомендацій для роботи з конкретною дитиною, підвищення кваліфікації в галузі інклюзивної освіти.

Підтримка сім'ї: консультації для батьків щодо особливостей розвитку дитини, надання психологічної підтримки родині, навчання батьків методам роботи з дитиною вдома.

Міждисциплінарна взаємодія: співпраця з лікарями, логопедами, дефектологами, участь у роботі команд психолого-педагогічного супроводу.

Ми розробили консалтингову програму підготовки майбутніх фахівців для роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, що отримала назву «Психолого педагогічний супровід дітей з ООП в

умовах освітнього інклюзивного простору». Організація змісту програми за кредитною системою дозволила структурувати навчальну інформацію на основі результатів експериментальних досліджень проблем, з якими стикаються студенти, а також з урахуванням як негативних, так і позитивних тенденцій розвитку інклюзивної практики. Виділені кредити охоплюють чотири основні групи критеріїв, які визначають готовність майбутніх фахівців до роботи в умовах інклюзивного навчання, при цьому кожен кредит тісно інтегрований з іншими складовими програми.

Основна мета цієї програми полягає у підвищенні професійної компетентності майбутніх фахівців у сфері психолого-педагогічного супроводу в умовах інклюзивної освіти.

Наша програма підготовки майбутніх спеціалістів для роботи в інклюзивному освітньому середовищі інтегрує психолого-педагогічний супровід як один із ключових компонентів і структурована у п'ять кредитних модулів:

Інклюзивна освіта як соціально-педагогічне явище. Цей модуль охоплює теоретичні основи інклюзивної педагогіки, розглядає соціально-педагогічний контекст і аналізує ціннісні установки, що лягли в основу сучасних підходів до навчання та виховання.

Сучасні технології, методи та форми організації інклюзивного навчання. Модуль присвячено вивченню сучасних педагогічних технологій і стратегій, які оптимізують організацію навчального процесу в умовах інклюзивного простору. Розглядаються також засоби адаптації навчального середовища до індивідуальних потреб учнів.

Психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами. Цей блок спрямований на формування компетенцій для надання кваліфікованої підтримки учням із порушеннями психофізичного розвитку. Акцент робиться на індивідуальному підході як до самої дитини, так і до її родини.

Методики формування толерантності в умовах інклюзивних шкіл. Модуль зосереджений на розробці та впровадженні підходів, що сприяють розвитку толерантності, формуванню позитивних міжособистісних зв'язків і створенню сприятливого соціокультурного клімату у навчальних закладах.

Аналіз і самооаналіз роботи супровідної команди в інклюзивному середовищі. Цей модуль акцентує увагу на оцінці практичної діяльності майбутніх спеціалістів через аналіз їхнього професійного досвіду, самооцінку та розробку пропозицій для удосконалення процесів супроводу.

Розподіл тем і кредитних модулів визначено з урахуванням двох основних чинників: по-перше, програма орієнтована на розвиток професійної компетентності майбутніх корекційних педагогів, які повинні вміти вирішувати широкий спектр завдань з організації інклюзивного навчання та забезпечення психолого-педагогічного супроводу; по-друге, враховано різноманітність проблемних питань і труднощів, з якими стикаються педагогічні працівники під час впровадження інклюзивних практик, що було визначено на етапі виявлення існуючих проблем.

Кожен модуль має свою специфіку, проте разом вони сприяють формуванню комплексної готовності спеціалістів, що включає мотиваційно-емоційний, дидактично-технологічний, етико-комунікативний і практичний рівні підготовки. До кожного з модулів входять завдання, що спрямовані на:

- розробку алгоритмів вирішення конкретних проблем;
- усунення прогалин у теоретичних знаннях;
- систематизацію та аналіз отриманої інформації;
- проведення порівняльного аналізу;
- представлення проектних рішень або моделей, які демонструють практичний результат.

Таким чином, інтеграція психолого-педагогічного супроводу в структуру програми забезпечує формування ключових компетенцій майбутніх корекційних педагогів, сприяє їхній професійній підготовці та створенню оптимальних умов для роботи в інклюзивному освітньому середовищі.

Висновки. Програма «Психолого-педагогічний супровід дітей з ООП в умовах освітнього інклюзивного простору» демонструє, що включення психолого-педагогічного супроводу у підготовку майбутніх спеціалістів сприяє формуванню вискоелективних професійних компетенцій. Використання мультикредитної моделі дозволило систематизувати навчальний матеріал на основі експериментальних досліджень, які враховували як позитивні, так і негативні тенденції розвитку інклюзивної практики, забезпечуючи чіткий розподіл завдань за ключовими напрямками інклюзивної освіти.

Курс, структурований за п'ятьма кредитними модулями, охоплює весь спектр педагогічної діяльності – від засад соціально-педагогічної роботи та організаційних технологій інклюзивного навчання до аналізу діяльності корекційних педагогів. Такий комплексний підхід гарантує синтез теоретичних знань із практичними навичками, що є необхідним для вирішення широкого кола завдань у сфері супроводу дітей з особливими освітніми потребами.

Програма орієнтована на розвиток мотиваційно-емоційної, дидактично-технологічної, етико-мовленнєвої та рефлексивно-практичної готовності майбутніх спеціалістів. Це дозволяє їм ефективно аналізувати проблемні ситуації, розробляти алгоритми вирішення завдань, створювати індивідуально адаптовані освітні програми та налагоджувати плідну співпрацю з колегами і сім'ями дітей.

References

1. Vasylieva H. (2021) Orhanizatsiino-pedahohichni umovy formuvannia metodychnoi kompetentnosti pratsivnykiv osvity inkliuzyvnoi formy navchannia. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. № 2 (106). S. 194-211.
2. Kindrachuk N. (2023) Lohopedychna robota v umovakh inkliuzii: istorychna retrospektyva teoretychnoho ta praktychnoho dosvidu spetsialnoi osvity v Ukraini protiahom KhKh – pochatku KhKhI st. III Vseukrainska mizhdystsyplinarna naukovo-praktychna konferentsiia z mizhnarodnoiu uchastiu «Inklyuzyvna osvita: ideia, stratehiia, rezultat» (23–24 kvitnia 2023 r.). http://dspace.tnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/29733/1/30_Kindrachyk.pdf
3. Kolupaieva A. A., Taranchenko O. M. (2019) Navchannia ditei z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v inkliuzyvnomu seredovyshchi: navchalnometodychnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok». 304 s
4. Prokhorenko L.I., Babiak O.O., Zasenka V.V., Yarmola N.A. (2020) Uchni pochatkovykh klasiv iz osoblyvymy osvitnimy potrebamy: navchannia ta suprovid: navchalno-metodychnyi posibnyk. Kharkiv: Vyd-vo «Ranok». 160 s.
5. Savinova N.V., Berehova M.I. (2022) Kompetentnisno zorientovana profesiina pidhotovka maibutnikh fakhivtsiv spetsialnoi ta inkliuzyvnoi osvity. Mykolaiv: Vydavets Rumiantseva H.V. 240 s.
6. Savinova N.V., Karpenko K.M. (2024) Profesiina pedahohichna identychnist yak problema profesiinoho samovyznachennia ta stanovlennia maibutnoho vchytelia-lohopedea. Innovatsiina pedahohika. Vypusk 70. Tom 1. S. 58-62
7. Polozhennia pro komandu psykhologo-pedahohichnoho suprovodu dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy. Nakaz 09.12.2024 № 1713 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1982-24#Text>
8. Tsymbal-Slatvinska S. (2019) Model profesiinoi pidhotovky maibutnikh lohopediv u informatsiino-osvitnomu seredovyshchi zakladiv vyshchoi osvity. Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii. № 1 (85). S. 105–117.

DOI 10.34132.mspc2025.01.08.19

Nataliia Savinova
Mariia Berehova

METHODOLOGY OF TRAINING STUDENTS FOR PSYCHOLOGICAL-PEDAGOGICAL SUPPORT OF CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS IN INCLUSIVE SETTINGS

The abstracts are dedicated to the creation and implementation of innovative methodological approaches for preparing future specialists who will provide psychological-pedagogical support to children with disorders of psychophysical development in inclusive education environments. Special emphasis is placed on analyzing modern pedagogical technologies and methods, particularly the use of interactive teaching formats, differentiated curricula, and multidisciplinary collaboration among professionals working with children with special educational needs.

Keywords: *Inclusive education; psychological-pedagogical support; methodology of training speech therapists; interactive technologies; multidisciplinary approach.*

Відомості про авторів / Information about the Author

Наталія Савінова, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної роботи, педагогіки і логопедії Навчально наукового медичного інституту Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: sonata16@i.ua, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2617-8221>

Nataliia Savinova, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Social Work, Pedagogy and Speech Therapy of the Educational and Scientific Medical Institute of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: sonata16@i.ua, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-2617-8221>

Марія Берегова, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, педагогіки і логопедії Навчально наукового медичного інституту Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: beregova3103@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4784-4465>

Mariia Berehova, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Work, Pedagogy and Speech Therapy of the Educational and Scientific Medical Institute of the Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: beregova3103@gmail.com, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0003-4784-4465>

